

วารสารสมุนไพร

อัญชลี อุทะพุทธิ*

ชยันต์ พิเชียรสุนทร†

สมชัย บวรกิตติ†

การจัดทำคอลัมน์วารสารสมุนไพรการแพทย์แผนไทยและการแพทย์ทางเลือก มีจุดมุ่งหมายเพื่อนำเสนอเอกสารสิ่งพิมพ์ที่เกี่ยวข้องของนักวิชาการไทย แล้วรวบรวมไปจัดพิมพ์เป็นเล่มสารานุกรมของหน่วยงาน ซึ่งหวังว่าจะเป็นประโยชน์ในการค้นเอกสารอ้างอิง และในการวางแผนวิจัยไม่ซ้ำซ้อน.

การพัฒนามาตรฐานการละลายของยาแคปซูลขมิ้นชัน : วิธีอุปกรณ์ใบพาย

สิริชัย กระปี่ศรี*, นันทนา สิทธิชัย*, เอกกมล สุทธิสน*, ภาคภูมิ
เต็งอำนวย**

*สำนักยาและวัตถุเสพติด กรมวิทยาศาสตร์การแพทย์ กระทรวงสาธารณสุข
จังหวัดนนทบุรี

** คณะเภสัชศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย กรุงเทพมหานคร

วารสารวิชาการสาธารณสุข ๒๕๕๓; ๑๙: ๕๑๘-๕๒๐.

ใน พ.ศ. ๒๕๕๑ ได้ทำการพัฒนาวิธีทดสอบการละลาย
และมาตรฐานสำหรับยาแคปซูลขมิ้นชัน เพื่อใช้แทนวิธี
ทดสอบการแตกตัวที่ปรากฏมาตรฐานยาสมุนไพรฉบับเพิ่มเติม
พ.ศ. ๒๕๔๗ ที่มีการศึกษาแสดงให้เห็นว่าวิธีการอุปกรณ์
ตะกร้ามีประสิทธิภาพไม่เพียงพอที่จะคนของเหลวที่ส่วนล่าง
ของภาชนะ ทำให้เกิดปรากฏการณ์รูปกรวยจากผงยาจับกลุ่ม
แน่น. การศึกษาแก้มาตรฐานข้างต้นโดยใช้วิธีการอุปกรณ์ใบ
พายที่ความเร็ว ๗๕ รอบต่อนาที และใช้ตัวกลางการละลาย
ประกอบด้วยกรดเกลือเข้มข้น ๐.๐๕ โมลาร์ และโซเดียม

ลอรีลล์เฟตร้อยละ ๐.๖ น้ำหนักต่อปริมาตร. ค่าคิวที่
ยอมรับได้เสนอไว้เท่ากับร้อยละ ๗๕ ในเวลา ๖๐ นาที.

การใช้อยาสุนไพรรักษาแผลแผนปัจจุบัน ในโรง พยาบาลศูนย์ลำปาง และโรงพยาบาลชุมชนจังหวัด ลำปาง พ.ศ. ๒๕๔๕-๒๕๔๗

ไพรัตน์ หริณวรรณ*, วรรณดา ดำเนินสวัสดิ์*, ประยุทธ์ ศรีกระจ่าง,
นุชนางค์ มณีวงศ์*

*สำนักงานสาธารณสุขจังหวัดลำปาง, สำนักงานสาธารณสุขอำเภอเกาะคา
จังหวัดลำปาง

วารสารวิจัยระบบสาธารณสุข ๒๕๕๒;๓:๔๑๒-๔.

การศึกษาเชิงพรรณานี้ มีวัตถุประสงค์เพื่อเปรียบเทียบ
มูลค่าการใช้อยาสุนไพรรักษาแผลแผนปัจจุบันในการรักษา
โรคหรือกลุ่มอาการ ๕ กลุ่มอาการหลัก ในช่วงเวลา ๕ ปี
(ปีงบประมาณ ๒๕๔๕ - ๒๕๔๙) ตั้งแต่เดือนพฤษภาคม ๒๕๕๐
ถึงสิงหาคม ๒๕๕๑. กลุ่มตัวอย่างเป็นผู้ให้บริการ ๖๕ คน
และผู้รับบริการ ๒๖๐ คน ที่โรงพยาบาลศูนย์ลำปางและโรง
พยาบาลชุมชนจังหวัดลำปาง รวม ๑๓ แห่ง. เครื่องมือที่ใช้ใน
การเก็บรวบรวมข้อมูล คือ ๑) แบบบันทึกข้อมูลเกี่ยวกับ
ปริมาณและมูลค่าการใช้อยาสุนไพรรักษาแผลแผนปัจจุบันใน

*กรมพัฒนาการแพทย์แผนไทยและการแพทย์ทางเลือก กระทรวงสาธารณสุข

†สำนักวิทยาศาสตร์ ราชบัณฑิตยสถาน

กลุ่มอาการ ๕ กลุ่ม ได้แก่ กลุ่มอาการแน่นจุกเสียด อาหารไม่ย่อย, กลุ่มอาการไข้ เจ็บคอ ท้องเสีย (ที่ไม่เกิดจากการติดเชื้อแบคทีเรีย), กลุ่มอาการท้องผูก, กลุ่มอาการแผลริม และกลุ่มอาการปวดเมื่อยกล้ามเนื้อ เคล็ดขัดยอก; ๒) แบบสอบถามผู้ให้บริการ เกี่ยวกับความคิดเห็นในการสั่งใช้ยาสมุนไพรทดแทนยาแผนปัจจุบัน; และ ๓) แบบสอบถามผู้รับบริการเกี่ยวกับความพึงพอใจในการรักษาด้วยยาสมุนไพรทดแทนยาแผนปัจจุบัน. การวิเคราะห์ข้อมูลใช้สถิติเชิงพรรณนา เปรียบเทียบมูลค่าการใช้ยาสมุนไพร ทดแทนยาแผนปัจจุบันด้วยสถิติการทดสอบที และวิเคราะห์ข้อมูลความพึงพอใจของผู้รับบริการโดยใช้สถิติไคสแควร์. จากการศึกษพบว่ามูลค่าการใช้ยาสมุนไพรเปรียบเทียบกับยาแผนปัจจุบันทั้ง ๕ รายการของจังหวัดลำปาง มีมูลค่าเพิ่มขึ้นทั้งหมด โดยมูลค่าการใช้ขมิ้นชันเพิ่มขึ้นจาก ๘๕,๗๑๗ บาท ใน พ.ศ. ๒๕๔๕ เป็น ๕๕๑,๒๗๒ บาทใน พ.ศ. ๒๕๔๙, ฟัทะลายโจรเพิ่มขึ้นจาก ๒๘,๑๕๒ บาท เป็น ๑๓๘,๖๘๑ บาท, ชุมเห็ดเทศเพิ่มขึ้นจาก ๒,๗๙๗ บาท เป็น ๒๗,๑๐๔ บาท, เสลดพังพอนเพิ่มขึ้นจาก ๓,๔๙๐ บาท เป็น ๑๘,๑๐๑ บาท และโพลเพิ่มขึ้นจาก ๑๔,๒๔๓ บาท เป็น ๒๙๘,๔๔๖ บาท ตามลำดับ. ผลการเปรียบเทียบมูลค่าการใช้สมุนไพร พ.ศ. ๒๕๔๕-๒๕๔๙ พบว่ามีมูลค่าเพิ่มขึ้นอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติ (ค่า $p < 0.05$). ส่วนมูลค่าการใช้โพลมีมูลค่าเพิ่มขึ้นแต่ไม่มีนัยสำคัญทางสถิติ (ค่า $p = 0.074$). ความคิดเห็นในการสั่งใช้ยาสมุนไพรทดแทนยาแผนปัจจุบันของผู้ให้บริการ พบว่าผู้ให้บริการมีประสบการณ์สั่งใช้ขมิ้นชันร้อยละ ๗๕.๔, ฟัทะลายโจรร้อยละ ๖๓.๑, ชุมเห็ดเทศร้อยละ ๔๐, เสลดพังพอนร้อยละ ๔๑.๕ และโพลร้อยละ ๕๘.๕. เหตุผลส่วนใหญ่ในการตัดสินใจสั่งใช้คือรู้ข้อมูลด้านสรรพคุณ. ส่วนความพึงพอใจของผู้รับบริการในการรักษาด้วยยาสมุนไพรทดแทนยาแผนปัจจุบัน พบว่าผู้รับบริการที่มีประสบการณ์ในการใช้ขมิ้นชันร้อยละ ๖๘.๕, ฟัทะลายโจรร้อยละ ๗๐, ชุมเห็ดเทศร้อยละ ๑๕.๔, เสลดพังพอนร้อยละ ๒๙.๖ และโพลร้อยละ ๖๙.๒ มีความพึงพอใจอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ค่า $p < 0.001$ เหตุผลคือยาสมุนไพรเหล่านี้มีสรรพคุณดี และเคยใช้มาก่อน. จากผลการศึกษาพบว่า การใช้ยาสมุนไพรได้แก่ ขมิ้นชัน ฟัทะลายโจร ชุมเห็ดเทศ เสลดพังพอน และโพล ทดแทนยาแผนปัจจุบัน ในโรงพยาบาลศูนย์ลำปางและโรงพยาบาลชุมชนจังหวัดลำปาง ตั้ง

แต่ปีงบประมาณ ๒๕๔๕-๒๕๔๙ เพิ่มขึ้นนั้น เนื่องจากการสนับสนุนเชิงนโยบายในการสั่งใช้ยาสมุนไพรในสถานบริการ, มีการจัดประชุมสนับสนุนข้อมูลเชิงวิชาการด้านสมุนไพร รวมถึงมีการเตือนความจำบุคลากรให้มีการใช้ยาสมุนไพรด้วยการติดสติ๊กเกอร์ในจุดที่มีการสั่งจ่ายยา สอดคล้องกับการรับรู้ข้อมูลสรรพคุณยาสมุนไพร และมีการตัดสินใจสั่งใช้ของผู้ให้บริการ ยกเว้นสมุนไพรโพล. ทั้งนี้เป็นผลสืบเนื่องจากราคาของยาสมุนไพรโพลมีราคาค่อนข้างสูง ทำให้ปริมาณการใช้มีน้อย.

การดูแลสุขภาพหญิงหลังคลอดด้วยการแพทย์แผนไทยในจังหวัดอำนาจเจริญ

สมหญิง พุ่มทอง, ลลิตา วีระเสถียร^๑, วรพรรณ สิทธิถาวร^๒, อภิชาติ รุ่งเมฆารัตน์^๓, อรลักษณ์ แพร่ตุล^๔

^{*}สาขาวิชาเภสัชกรรมคลินิกและเภสัชกรรมสังคม คณะเภสัชศาสตร์ มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ อำเภอองครักษ์ จังหวัดนครนายก ๒๖๑๒๐

^๑สาขาวิชาเภสัชเคมีและเภสัชเวท คณะเภสัชศาสตร์ มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ อำเภอองครักษ์ จังหวัดนครนายก ๒๖๑๒๐

^๒กลุ่มงานคุ้มครองผู้บริโภคและเภสัชสาธารณสุข สำนักงานสาธารณสุขจังหวัดอำนาจเจริญ อำเภอเมือง จังหวัดอำนาจเจริญ ๓๗๐๐๐

^๓สาขาวิชาเทคโนโลยีเภสัชกรรม คณะเภสัชศาสตร์ มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ อำเภอองครักษ์ จังหวัดนครนายก ๒๖๑๒๐

วารสารวิจัยระบบสาธารณสุข ๒๕๕๓;๔:๒๘๑-๔๕.

การวิจัยนี้เป็นการวิจัยเชิงคุณภาพ มีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษาองค์ความรู้ภูมิปัญญาไทยหรือภูมิปัญญาพื้นบ้านในการดูแลสุขภาพหญิงหลังคลอดในจังหวัดอำนาจเจริญ. การเก็บข้อมูลทำโดยการสัมภาษณ์หมอพื้นบ้าน ได้แก่ หมอสมุนไพร หมอตำแย หมอพิธีกรรม หมอนวดแผนไทย และเจ้าหน้าที่ฝ่ายการแพทย์แผนไทย ร่วมกับการสังเกตการณ์. การคัดเลือกกลุ่มตัวอย่างหมอพื้นบ้านใช้วิธีคัดเลือกแบบเจาะจง (=๔๓ ราย). กลุ่มตัวอย่างบุคลากรสาธารณสุข ได้แก่ เจ้าหน้าที่ฝ่ายการแพทย์แผนไทยในโรงพยาบาลทุกแห่งในจังหวัดอำนาจเจริญ (=๗ ราย) ระยะเวลาดำเนินการคือในช่วงเดือนพฤษภาคม พ.ศ. ๒๕๕๒ และเมษายน พ.ศ. ๒๕๕๓.

จากการศึกษาพบว่าประชาชนในจังหวัดอำนาจเจริญมีการสั่งสมภูมิปัญญาพื้นบ้านด้านการทำคลอดและการดูแลสุขภาพหญิงหลังคลอด รวมทั้งการใช้สมุนไพร อย่างต่อเนื่องจากอดีต

จนถึงปัจจุบัน. กระบวนการถ่ายทอดความรู้มักเป็นการบอกเล่าจากบรรพบุรุษสู่ลูกหลาน หรือการฝึกปฏิบัติ/การสอนภายในครอบครัว. ในอดีต การทำคลอดแบบพื้นบ้านกระทำโดยหมอตออบหมอบ (หมอต้าแย). วิธีการดูแลสุขภาพหญิงหลังคลอดแบบพื้นบ้าน ได้แก่ การอยู่กรรม (การอยู่ไฟ), การอาบสมุนไพร ร่วมกับพิธีกรรมต่างๆ เช่น การฝังรก, การรับขวัญเด็ก, การปราบผีพรายผีเป่า. นอกจากนี้มีการใช้สมุนไพรหลายชนิดและหลายรูปแบบกับหญิงหลังคลอดเพื่อทำความสะอาดร่างกายขณะอยู่ไฟ, ขับน้ำคาวปลา ช่วยให้มดลูกเข้าอู่,

บำรุงน้ำนม, บำรุงเลือด, ใช้เป็นยาระบาย โดยมีทั้งสมุนไพรเดี่ยวและสมุนไพรตำรับ. พืชสมุนไพรส่วนใหญ่มีหลักฐานทางวิทยาศาสตร์ที่ยืนยันฤทธิ์หรือสรรพคุณในการรักษาตามข้อบ่งใช้ แต่ยังมีพืชอีกจำนวนหนึ่งที่ไม่มีข้อมูลวิทยาศาสตร์สนับสนุน. ปัจจุบันมีการนำการแพทย์พื้นบ้านและการแพทย์แผนไทยมาผสมผสานกับการแพทย์แผนปัจจุบันในโรงพยาบาลในจังหวัดอำนาจเจริญเพื่อใช้ในการดูแลสุขภาพหญิงหลังคลอด. นโยบายจากภาครัฐมีส่วนอย่างมากในการสร้างแรงจูงใจให้สถานพยาบาลทุกระดับจัดการให้บริการการแพทย์แผนไทย.